

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผลสืบเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรม การขยายตัวของชุมชน ภาครัฐกิจต่างๆ การเพิ่มจำนวนประชากรและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต รวมทั้งการส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยว ทำให้มีการบริโภคที่เพิ่มขึ้นมีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย และสิ้นเปลือง อีกทั้งมีผลผลิตทางเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวันทำให้มีวัสดุเหลือใช้ และปริมาณขยะมูลฝอยสูงมากขึ้นตามไปด้วย ปัจจุบันปัญหาขยะมูลฝอยกลายเป็นปัญหาในทุก ระดับ ทั้งในระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น ปัญหาขยะและปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการ ขยะซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เนื่องจากปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นทุกปี มีมากเกิน กว่าที่จะสามารถกำจัดได้หมด พื้นที่ที่ใช้ในการกำจัดก็หายากมากขึ้น อีกทั้งบางแห่งยังได้รับการ ต่อต้านจากประชาชนอีกด้วย

จากการรายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั่วประเทศ ตั้งแต่ในปีพ.ศ. 2535 มีปริมาณขยะทั่วประเทศเกิดขึ้นประมาณ 10.8 ล้านตัน และได้ เพิ่มจำนวนเป็น 14.3 ล้านตันในปีพ.ศ. 2545 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 32.4 และเพิ่มขึ้นในปีพ.ศ. 2546 เป็น 14.4 ล้านตัน หรือ 39,240 ตันต่อวัน และในปี 2547 พบว่ามีปริมาณมูลฝอยเกิดขึ้นถึง 14.7 ล้านตันต่อปีเพิ่มขึ้นจากปี 2546 เล็กน้อย (0.3 ล้านตัน) โดยจำแนกสัดส่วนการเกิดมูลฝอยต่อวันใน พื้นที่ต่างๆ ปริมาณที่เกิดในกรุงเทพมหานครมีประมาณร้อยละ 24.0 ของปริมาณขยะทั่วประเทศ ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในเขตเทศบาลเมืองพัทยา ร้อยละ 31.0 และนอกเขตเทศบาลประมาณร้อยละ 45.0 (กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม :

<http://www.pcd.go.th/Public/News/GetNewsThai.cfm?task=lt2005&id=14630,2> เมษายน 2549)

หากพิจารณาองค์ประกอบของขยะมูลฝอยของกรุงเทพมหานครในปีพ.ศ. 2536 - 2546 พบว่าโดยเฉลี่ยขององค์ประกอบขยะมูลฝอย(ร้อยละโดยน้ำหนัก)ที่พบมากที่สุด 3 อันดับ คือ เศษอาหาร ร้อยละ 19.5 พลาสติกร้อยละ 19.7 และกระดาษร้อยละ 11.8 แต่หากแบ่งตามลักษณะการกำจัด มูลฝอย ได้แก่ขยะประเภทที่สามารถกลับมาใช้ใหม่ พบว่าพลาสติกและโฟมเป็นมูลฝอยที่มี จำนวนมากที่สุด รองลงมาเป็นแก้ว กระดาษและโลหะ คิดเป็นร้อยละ 5.3, 5.1, 2.4 และ 2.2 ตามลำดับ (กองวิชาการและแผนงาน สำนักรักษาความสะอาด กรุงเทพมหานคร)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่กว้างขวาง และมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น สถิติปริมาณขยะมูลฝอยของจังหวัดเชียงใหม่ปี 2546 ประมาณ 387.9 ตัน/วัน โดยปริมาณขยะจากเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ 265.0 ตัน/วัน และขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบล 122.9 ตัน/วัน องค์ประกอบขยะมูลฝอย(ร้อยละโดยน้ำหนัก)ที่พบมากที่สุด 3 อันดับ คือ เศษอาหารร้อยละ 32.2 พลาสติกร้อยละ 15.8 และกระดาษร้อยละ 10.7 (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 1,2546) และจากการศึกษาของสมนึก ชัชวาลย์ (2544) ได้ศึกษาของเสียจากครัวเรือนพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน พบว่าชนิดของมูลฝอยที่ระบายออกจากครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นขยะถุงพลาสติกประเภทต่างๆทั้งถุงใส่อาหาร ถุงห่อหุ้มขนม ถุงพลาสติกใส่ของเป็นองค์ประกอบถึงร้อยละ 88.0 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของบุญต่วน แก้วปิ่นดา (2547) ได้ศึกษาสุขอนามัยสิ่งแวดล้อมในชุมชนหมู่บ้านรอบเขตเมือง เชียงใหม่ พบว่าชนิดของขยะที่เกิดหรือผลิตจากครัวเรือน 3 อันดับแรก ได้แก่ ขยะพลาสติกร้อยละ 73.6 ขยะเศษกระดาษร้อยละ 18.2 และเศษอาหารร้อยละ 6.4 และจากการดำเนินงานโครงการจัดการขยะชุมชนแบบครบวงจร ในพื้นที่เทศบาลตำบลสันกำแพง พบว่าองค์ประกอบหลักของมูลฝอย ได้แก่เศษอาหาร ผัก ผลไม้ ร้อยละ 36.6 เป็นขยะพลาสติกร้อยละ 22.5 และเศษกระดาษร้อยละ19.3 และพบว่าองค์ประกอบของขยะมูลฝอยของเทศบาลป่าซางจังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกัน (สำนักงานสิ่งแวดล้อมที่1 เชียงใหม่)

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น เป็นข้อมูลที่แสดงว่าพลาสติกเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตประจำวันอย่างมากเนื่องจากพลาสติกเป็นวัสดุที่มีคุณสมบัติโดดเด่นกว่าวัสดุอื่น และสามารถนำไปทดแทนวัสดุอื่นๆ เช่น แก้ว ไม้ เป็นต้น นอกจากพลาสติกจะมีคุณสมบัติในด้านความแข็งแรง ความยืดหยุ่น ทนต่อกรด ด่าง และสารเคมีแล้ว พลาสติกยังคงมีน้ำหนักเบา ไม่แตกหักง่าย และมีราคาไม่สูงเมื่อเทียบกับวัสดุอื่น ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวทำให้สินค้าที่ผลิตจากพลาสติกถูกนำไปใช้ในชีวิตประจำวันกันอย่างแพร่หลาย ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ทั้งในสินค้าอุปโภคบริโภค นานาชนิดในลักษณะของการห่อหุ้มบรรจุ หรือในลักษณะของชิ้นส่วนเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆจะเห็นว่าพลาสติกมีประโยชน์อย่างมหาศาลต่อชีวิตประจำวันของผู้คนในทุกวันนี้ แต่ขณะเดียวกันพิษภัยของขยะพลาสติกที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมก็จัดอยู่ในขั้นร้ายแรง นับตั้งแต่ขบวนการผลิตไปจนถึงการกลายเป็นขยะและมีพิษโดยตรงต่อสุขภาพมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกเศษพลาสติกต่างๆ และโฟมที่ปนเปื้อนด้วยของเสียประเภทอื่นที่เป็นอันตราย และมีเชื้อโรคจะทวีความรุนแรงต่อสภาวะแวดล้อมมากขึ้น (จอมจันทร์ นทีวัฒนา, 2542 : 28) ที่เห็นได้ชัดเจนคือมีเศษขยะพลาสติกใส่อาหารและถุงหิ้วพลาสติกจากครัวเรือนเคลื่อนที่สาธารณะ ริมถนน ในแม่น้ำลำคลอง ยังมีการผลิตออกมาใช้มากและเผาทำลายมากๆ ก็ยิ่งก่อผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้นด้วย แม้ปัญหาและผลกระทบจากการใช้ และการจัดการกับขยะพลาสติกจะมีอยู่มากมายดังได้กล่าวมานี้

แต่สำหรับวิถีปฏิบัติประจำวันของครัวเรือนในปัจจุบัน การใช้ถุงพลาสติกอย่างคุ้นเคย และอาจกล่าวได้ว่าใช้กันอย่างไร้ขอบเขต จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าครัวเรือนในฐานะผู้ผลิตขยะของเสียพลาสติกเหล่านี้ มีการมองปัญหาการใช้ถุงพลาสติกอย่างไร รับรู้และตระหนักในพิษภัยหรือผลกระทบของมันมากน้อยเพียงใด อีกทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการจัดการมูลฝอย มีการจัดการเป็นไปในลักษณะสอดคล้องหรือขัดแย้งต่อการจัดการของเสียอย่างไร เพื่อจะได้หาแนวทางสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา

กล่าวได้ว่าปัญหาขยะพลาสติกเป็นปัญหาที่ทุกชุมชนกำลังเผชิญอยู่ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนระดับองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล เทศบาลเมืองหรือเทศบาลนคร ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่างเล็งเห็นความสำคัญและพยายามระดมความรู้ ความสามารถ การใช้กฎหมายเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหา แต่จากประสบการณ์ในการดำเนินงาน พบว่าการจัดการปัญหาด้านขยะมูลฝอยขององค์กรท้องถิ่นโดยนำกระบวนการทางกฎหมายเข้ามาช่วยจัดระเบียบให้สังคมนั้น ยังมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติอยู่มาก เป็นผลให้ข้อกำหนดต่างๆขององค์กรท้องถิ่นไม่เป็นที่รู้จักและไม่เกิดการยอมรับจากประชาชนในท้องที่เท่าที่ควร

ปัญหาด้านการจัดการมูลฝอยที่เกิดขึ้นกับครัวเรือน ชุมชน แต่ละแห่งหากดูในภาพรวมปัญหาจะคล้ายคลึงกันคือมูลฝอยมีปริมาณมาก หากทิ้งมูลฝอยไม่ได้ มูลฝอยส่วนใหญ่ย่อยสลายได้ยากและเสียค่าใช้จ่ายในการกำจัดค่อนข้างสูง แต่พบว่าชุมชนด้านสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน มีลักษณะของปัญหาและความต้องการในการแก้ปัญหาของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน (อ้างใน สุพีระ ลัดดาชยาพรและอารีย์ ลัดดาชยาพร: 2543)

ตัวอย่างกรณีที่เทศบาลนครเชียงใหม่ประสบปัญหาขยะล้นเมืองในช่วงปีพ.ศ. 2537-2538 ซึ่งในอดีตเทศบาลนครเชียงใหม่กำจัดขยะโดยวิธีการเทกองและเผาเป็นครั้งคราว ในพื้นที่ 172 ไร่ บริเวณหมู่ที่ 2 ตำบลแม่เหีะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นและรำคาญต่อประชาชนที่อยู่ใกล้เคียง และยังทำให้น้ำใต้ดินสกปรกมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จนทำให้เกิดการเรียกร้องจากประชาชนให้หยุดดำเนินการในพื้นที่ดังกล่าว จึงทำให้เทศบาลและประชาชนในเขตอำเภอเมืองได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก เนื่องจากขยะล้นเมืองไม่สามารถหาที่ทิ้งขยะที่เหมาะสมได้ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) ได้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาครั้งนี้ และเสนอวิธีการกำจัดขยะโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและนิยมใช้ในประเทศยุโรปตะวันตก โดยใช้ชื่อ “โครงการ โรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจากขยะ” โดยมีเป้าหมายในการอาศัยการกำจัดขยะของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูนใน ซึ่งในลำดับแรก กฟภ.จะดำเนินการก่อสร้างโครงการฯ ในเขตพื้นที่ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน แต่ถูกต่อต้านจากองค์กรชาวบ้าน กฟภ.ได้ย้ายพื้นที่ที่จะดำเนินการก่อสร้างใหม่ โดยได้ประสานกับกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อใช้

พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมบริเวณอุทยานแห่งชาติออบขาน เขตตำบลน้ำแพร่ อำเภอลำดอง จังหวัด เชียงใหม่ จำนวนพื้นที่ 98 ไร่ เป็นพื้นที่ก่อสร้างโครงการฯ โดยที่กฟภ. ไม่ได้มีการชี้แจงแผนการ ก่อสร้างให้ประชาชนทราบล่วงหน้า แต่มีการประชุมคณะกรรมการสภาตำบลน้ำแพร่ ผลการ ประชุมปรากฏว่าได้รับการคัดค้านจากสภาตำบลน้ำแพร่ แต่กฟภ. ไม่ยุติความตั้งใจได้ทำการขอ ประชามติจากผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ และได้พากำนันผู้ใหญ่บ้านเดินทางไปดูงานที่ ประเทศสวีเดน จึงทำให้เกิดกระแสความขัดแย้งระหว่างผู้นำหมู่บ้านกับประชาชนในพื้นที่อย่าง หนัก โดยประชาชนไม่ยินยอมให้กฟภ. ดำเนินการก่อสร้างโครงการฯ ในพื้นที่ดังกล่าวอย่างเด็ดขาด ซึ่งการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการฯ ได้แผ่ขยายออกเป็นวงกว้างไปสู่องค์กรนักศึกษา และองค์กร เอกชนต่างๆ กลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านได้มีการชุมนุมกันเป็นจำนวนมากและได้ยื่นหนังสือคัดค้านต่อ รัฐบาล และผลจากการประชุมคณะรัฐมนตรีได้ให้ระงับการก่อสร้างโครงการฯ และให้กฟภ. ไปหา พื้นที่ก่อสร้างแห่งใหม่ที่เหมาะสมและประชาชนเต็มใจให้ทำการก่อสร้าง (ร้อยตำรวจเอกอมรพงศ์ สมนาวรรณ ,2539)

จากการดำเนินงานและงานวิจัยที่ผ่านมามุ่งที่จะศึกษาปัญหา และการจัดการขยะในเขต เทศบาลและเขตเมืองเป็นส่วนใหญ่แต่จากสถานการณ์ข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาสนใจศึกษาเห็นความ สำคัญว่าในเขตชนบทและนอกเขตเทศบาลอื่นๆที่กำลังเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว และมีความเจริญทาง ด้านวัตถุและด้านประชากรเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะพื้นที่เขตตำบลน้ำแพร่ อำเภอลำดอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีเขตติดต่อกับอำเภอเมืองเชียงใหม่และมีสถานที่ท่องเที่ยวและที่ พักผ่อนหย่อนใจหลายแห่ง ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจว่าประชาชนในพื้นที่ มีการรับรู้และปัจจัยที่มีผล ต่อการรับรู้ของประชาชนต่อการจัดการขยะ โดยเฉพาะขยะพลาสติก และความต้องการในการแก้ไข ปัญหาให้เหมาะสมของพื้นที่อย่างไร อันเป็นที่มาของการศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ต่อการจัดการขยะพลาสติกของประชาชน
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ต่อการจัดการขยะพลาสติกของประชาชน

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา เพื่อศึกษาการรับรู้และปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ ต่อการจัดการขยะพลาสติกของประชาชน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ลักษณะและขนาดของตัวอย่างที่ทำการศึกษา ได้แก่แม่บ้านที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเขตตำบลน้ำแพร่ จากจำนวนครัวเรือนในเขตตำบลน้ำแพร่ทั้งหมด 1,695 ครัวเรือน โดยกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาคือ

แม่บ้านที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่อ่านออกเขียนได้ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 324 คน โดยเลือกตัวอย่างแม่บ้าน 1 คนต่อ 1 หลังคาเรือน และหากครัวเรือนใดที่ไม่มีแม่บ้าน ให้ผู้ที่ทำหน้าที่ในการจัดการขยะของครัวเรือน เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นความคิดเห็นในการมองปัญหา การจัดการ หรือแก้ไขปัญหามลพิษพลาสติกทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารตำบล และผู้นำชุมชนเขตพื้นที่ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษา

ขยะพลาสติก หมายถึง สินค้าหรือผลิตภัณฑ์หรือของใช้ที่เป็นพลาสติกหรือทำด้วยพลาสติก ซึ่งมีหลายชนิด ได้แก่ แผ่นฟิล์มห่อหุ้มอาหาร ถูบรรจุอาหาร ถูร้อน ถูเย็น ถูหุงหิ้ว พลาสติก (ถูงกรอบแกร็บ) ถูขนมขบเคี้ยว ขวดน้ำดื่ม ขวดน้ำอัดลม ขวดน้ำปลา ขวดแชมพู ขวดโลชั่น ขวดนม ขวดหรือหลอดใส่เครื่องสำอาง ท่อพีวีซี สายยาง ถ้วยไอศกรีม กล่องโฟม แก้วพลาสติก แผ่นซีดี อุปกรณ์ไฟฟ้า ซึ่งเกิดขึ้นในครัวเรือนและไม่เป็นที่ต้องการของคนในครัวเรือน

การรับรู้ต่อการจัดการขยะพลาสติก หมายถึง ความรู้ ความตระหนัก และความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับขยะพลาสติก ซึ่งได้แก่ด้านปัญหาและผลกระทบ ด้านการป้องกันและควบคุมการเพิ่มขึ้นของขยะพลาสติก และด้านการกำจัดขยะพลาสติกของประชาชน

ความรู้ หมายถึง ความรู้ของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงหรือกระบวนการที่ประชาชนได้รับเกี่ยวกับการจัดการขยะพลาสติก ซึ่งได้แก่ด้านปัญหาและผลกระทบ ด้านการป้องกันและควบคุมการเพิ่มขึ้นของขยะพลาสติก และด้านการกำจัดขยะพลาสติก

ความตระหนัก หมายถึง ความตระหนักของประชาชนที่เกี่ยวข้องในด้านปัญหาและผลกระทบ ด้านการป้องกันและควบคุมการเพิ่มขึ้นของขยะพลาสติก และด้านการกำจัดขยะพลาสติก

ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องปัญหาและผลกระทบของ

ขยะพลาสติกที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ การป้องกันและควบคุมการเพิ่มขึ้นของขยะพลาสติก และความคิดเห็นต่อการกำจัดขยะพลาสติก

ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ ได้แก่ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว และการได้รับข่าวสารเรื่องขยะพลาสติกของประชาชน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ผลที่ได้จากการศึกษาจะนำไปสู่ความรู้ในด้านพฤติกรรมสุขภาพและการปรับตัวของประชาชนชาวชนบทที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว
2. นำผลที่ได้นำไปสู่การแก้ไขและส่งเสริมภาวะสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับครอบครัวได้อย่างเป็นระบบ ที่มีความครอบคลุมทั้งด้านภาวะความเจ็บไข้ การจัดการของเสียโดยเฉพาะขยะพลาสติกที่ปลอดภัยและเหมาะสม
3. เพื่อหาข้อเสนอแนะในการปรับแก้ให้เกิดความร่วมมือในการลดปริมาณขยะของครอบครัวและชุมชน อีกทั้งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำผลการศึกษาไปใช้วางแผนการรณรงค์และวางแผนปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการกับขยะพลาสติกในพื้นที่ต่อไป